

05

A

1554

THE SAURUS DICTIONUM
HAGIOGRAPHICÆ LINGVÆ CHALDÆÆ
EX CANONICÆ ANTIQVITATIS PURITATE, DANIELIS
nempe & Ezræ resti dvis monumentis Chaldæis, collectus:

In quo concinnando in id potissimum opera data est, ut distio-
nes Hagiographicæ Chaldææ à crudioribus Iudæorum & Pontifi-
ciorum, præsertim Roberti Bellarmini, Guidonis Fabricii
Boderiani, & Benedicti Ariæmont: illitis æqui-
vocationibus ac depravationibus
defecarentur,

*Tribus disputationibus publicis in illustri Academia VViteber-
gicâ propositis*

per

M. ABRAHAMVM GIBELIVM Torgens.

*Quarum prima præmittit generalem discursum de genuina lexicogra-
phias Chaldææ constitutione, & præsertim de ratione nativam significationem in quali-
bet vocula propriam indagandi & reddendi. Habendaq; erit eod. die.*

Ad diem 26. Aprilis:

R E S P O N D E N T E

M. HENRICO GODEKENIO Hildesiano Sax.

Alterâ ordine recitabit & explicabit singulas dictiones Hagiographicæ
Chaldaicas usque ad numerum ipsarum dimidium,

Habenda ad diem 3. Maij.

Tertiâ residuam Lexicographias hujus Chaldææ expositio-
nem pertinet usque ad finem,

Habenda ad diem 10. Maij.

W I T E B E R G Æ

Typis Cratonianis per Iohann. Gorman.

Anno M. D C. VI.

VIRIS

Theologis

Reverendâ dignitate, eru-
ditione præstanti, eximiâ virtute, rerum
variarum usu, & orthodoxæ tum religionis
tum Ecclesiæ curâ clarif-
simis,

Dn. CHRISTOPHORO SCHLEVPNERO,
S. S. Theol. Doctori, & Superintendenti in
Hildesheim:

Dn. M. IOHANNI STRVBIO, Super-
intend. gen. in Bocknehm: &c:

Dn. M. IOHAN. HOFFMEISTERO, Super-
intend. Speci. in Wrißbergholzen &c:

Fautoribus suis magnis

Dissertationem hanc observantiæ testimonium
offert

M. Henricus Gode-
kenius.

DE GENUINA λεξιλογραφία
CHALDÆÆ CONSTI-
TUTIONE

THESIS I.

Studium antiquioris puriorisque Chaldaicæ Hagiographicæ volvitur partim in præceptionum ejus linguæ grammaticarum contemplatione atque exercitatione; partim in genuina ipsarum hagiographica puritatis Chaldaee dictionum Lexicographia.

2. De priore studii hujus parte, nempe de præceptionum grammaticarum theorematibus, quæ hodiè ex residuis potissimum Prophetæ Danielis & Ezræ reliquiis Aramæis, & pauculis quibusdam Jeremiæ & Genesios voculis judicio adornari possunt, propriè nobis impræsentiarum agendi non erit locus: tum quia deprehendimus, ante omnes nostri seculi Hebræos & Chaldaeos Doctores in theorematibus Grammaticalibus ex Hagiographicorum monumentorum Chaldaeorum antiquitate reficiendis dudum Johannem Mercerum præclare laborasse, ac tantam non elaborasse: tum quod pauciora & minora inibi sint momenta, quæ quandam disquisitionis prolixioris dubitationisvè aleam subire videantur.

3. Cæterum altera præsentis studii pars, structus longè momentosioris, occupata erit circa dictionum Hagiographicarum Chaldaearum thesaurum.

4. Is quoque ex Danielis 2. 3. 4. 5. 6. & 7. Capitibus, & ex 4. 5. 6. & 7. Ezræ: & ex versu 11, capitis 10. Jeremiæ: & duabus voculis Aramæis versus 47. cap. 31. Genesios erit adornandus. Idque partim dictionum Chaldaearum inibi extantium collectione & enumeratione; partim earundem genuinâ interpretatione.

5. A dictionum, Radicumque ordine Alphabetico concinnandarum recitatione, neutiqum sequestrari debere judico ipsam anomaliarum quoq; enumerationem, cuicunq; vocabulo aliquæ præter communiorem legum Grammaticalium nor-

reddamus ac efferamus, quæ & ipsa nempe usu potestateq; redditi vocabuli Chaldaei nulla parte nec latius pateat, nec arctius constringatur. Utracunq; in parte ubi hæctenus à Lexicographis aut interpretibus peccatum fuit, non sine periculo peccatum fuit.

8. Ac, quoad significationis propriæ indagacionem ac constitutionem, sanè nisi in eâ usitatam Rabbiniticam æquivocandi licentiam studiosè cavere conemur, satius omninò foret (Divi Lutheri iudicio) vel antiquam vulgatam Bibliorum versionem retinere, quàm tot fluctuantium æquivocationum mœandris in varias fluxas ac incòstantes unius ejusdemq; loci Biblici interpretationes distrahi ac quasi transversos abripi.

9. Sic proinde etiam atq; etiam statuo; si modò ingruentes dubitationum fluctus eorumq; impetum ac vim satis masculè sustinere volumus, oportere nos certam, firmam, fixam atq; solidam, eamq; solam & unicam cujusq; vocis proprietatem in contextu Biblico exploratâ habere, in quocunq; Articuli fidei Christianæ fundamentû & præsidium certû satis tutò ponere nitimur.

10. Ad eò nihili facio iudiciû Benedicti Ariamontani, primarii apud Pontificios Bibliorû interpretis, qui in Præfatione suorum Bibliorum Hebræo-Latinorû sic scribit: Cùm hujusmodi aliqua vox *ambigua, seu quæ duo significat*, in primævâ illâ Linguâ usurpatur, eâ Spiritum sanctum sine delectu aliquo usum nõ esse, nobis persuademus: & *utramq; significationem*, suam interpretationem postulare, & hæc de causâ eas voces nobis, ut *in utramq; partem* eas interpretemur, propositas esse credimus.

11. Idem autor, in discursu de versionum similitudine & varietate, graviter scilicet hunc in modum censet: Nemo Hebraicè doctus est, inquit, qui incicias ire possit, Hebraicam Linguam *in simplicibus etiam verbis multiplicem significationem* continere, non illam quidem pugnantem, tamen *multiplicem*. Idque cum omnibus aliis Linguis non ignotum aut novum sit, *huic tamen est notissimum & frequentissimum*. Ideò verò videtur D E U S veteres libros hac potissimùm linguâ còscriptos à principio voluisse, qui cùm simplicissimâ illa immensâq; sapientiâ omnia noverit, ut multa etiam consilii sui mysteria unicâ ac simplici oratione declararet, eam auctor ipse Linguam adoptavit, quæ prima

*Isdem fermè
verbis utuntur
Zwoinglius &
ejus socij in præ-
fatione suæ Bi-
blicæ versionis
Helveticæ, ubi
interpretamenta
sua à Divi Lu-
theri versione
precedentia simi-
li quodam præ-
textu palliare
conantur.*

De vi & em-
phasi verborum
sacrorum loquitur
Syracides: et
de verborum He-
braeorum equi-
vocationibus, in
toto suo Prologo
nihil quicquam
sonnavit.

omnium fuerit, quæque omnium significantissima laudatur. Cæteras namque Linguas idem præstare non posse, manifestius est, quam ut nostris documentis egeat. Nam sacrorum verborum majestatem, pondus, numerum, & *significationis vim* Græcè reddi exprimique posse, Ecclesiasticus negat in Prologo.

12. Cùm ergo sacrorum librorum interpretes (inquit porrò) aliarum Linguarum peritis hominibus quammaximè prodesse studuerint, id quod unâ operâ efficere nō poterant, diviso labore moliti sunt, ita ut *alius aliam ejusdem verbi significationem, alius verò aliam, sive ex varia punctatione sibi existimata, sive ex simplicitate, sive ex translatione, sive ex multiplicitate* (quam *equivocationem* vocant Dialectici) exhiberet. Hæ tantam abest, ut secum pugnent, ut potiùs unâ collatæ & consideratæ, magnum lectoribus usum fructuinque afferant.

13. Idem, ubi de usu peritiæ Linguarum sacrarum agere proficitur, conqueritur ante omnia, *ambigua* nimis arctè contrahi in versionibus. Et in usu octavo: Illud (inquit) prætermittendum non est, sacram Scripturam ad eò uberem ac fecundam esse, ut sæpiùs *duplicem sensum* in se contineat: quod quidem potissimùm accidit, cùm oratio ex figuris, exornationibus aut allegoriis constat. Quæ quidem fecunditas nusquam magis quam in primavâ illâ Linguâ deprehendi aut observari potest. Quo in genere illam, quæ sancta appellata est, Linguam cæteris præstare omnibus, constat: cujus nimirùm *infinitæ penè dictiones multiplicem in se significationem* continent: quod in quovis alio Linguarum genere non invenias. Atque hac potissimùm de causâ eam tanquam omnium fecundissimam à Deo electam esse, ut divinorum mysteriorum veluti sacrarium quoddam esset, credendū est. Hucusque verba Ben. Ariæmontani,

14. Sub hujusmodi nempe phaleratis prætextibus ansamprehendere parant adversarii, Papicolæ, Zvingliani & Judæi, in textibus Biblicis ex quovis quidvis pro lubitu fingendi. Ut: cum hac vel illâ propositæ dictionis *divina* urgentur, non placet ea? mox, Leviathanicâ serpentinâ suâ lubricitate freti, per istiusmodi æquivocatiuncularum rimas elabuntur ad significationem aliam atque aliam, donec significationis aliquid figmentum inveniant, in quo subsistere dogmatis suis stabilendis commodum

modum ipsis videatur, aut qua saltem vis orthodoxorum argumentorum eludi queat: uti si adversarii ex eo non propositum suum solidè obtinere valeant, saltem dicti Biblici interpretatio anceps evadat, dubia & lubrica, quæ nec nobis nec ipsis nec aliis constanter succurrere possit.

15. Uno atque altero exemplo res evadet illustrior. Scribit Lutherus in Assert. Artic. 5. de satisfactione operum. Vehementer odi & sublatum vellem hoc vocabulum *Satisfactio*, quod non modò in scripturis non invenitur, sed & periculosum habet sensum, quasi Deo quisquam possit pro ullo peccato satisfacere, cum gratis ille ignoscat omnia.

16. Ad quæ Lutheri verba Rob. Bellarminus Jesuita lib. 4. de pœnitentiâ cap. 8. ita responderet, inquiens: Testimonium nostræ sententiæ habetur Danielis 4. Peccata tua Eleemosynis redime. Hic habemus vocem *Redemptionis*, quæ æquivaleret voci *satisfactionis*, quam Lutherus in divinis literis inveniri negabat. Certè enim non minùs ad justitiam pertinet *Redemptio*, quàm *Satisfactio*: & si absurdum esset dicere, nostris operibus *satisfieri* pro peccatis, multò esset absurdius dicere, nostris operibus *redimi* peccata. Quemadmodum ipsi etiam hæretici graviùs ferunt, si dici velimus aliquà ex parte *redemptores*, quàm *Satisfactores*. Cum igitur Scriptura non uno in loco disertis verbis tradat, nostris operibus *redimi* peccata, præfectò non abhorret ab usu Scripturæ, quod nos dicimus, nostris operibus *satisfieri* pro peccatis.

17. Et paulò post: Locus Danielis duobus modis exponi solet. Uno modo, ut per peccatum intelligatur culpa sive inimicitia cum Deo: & tunc significatur illis verbis, posse hominem pœnitentem per Eleemosynas placare Deum ex congruo, atque ab eo gratiam reconciliationis impetrare. Ex qua interpretatione id sequitur, ut si opera hominis nondum justificati, tamen cum auxilio Dei speciali facta tantùm valent ad reconciliationem, ut ex congruo dicantur redimere culpam: multò magis opera hominis iusti, ex Spiritu inhabitante facta, tantum valeant ad expianda a pœnam temporalem, ut ex condigno dicantur redimere pœnam. Alio modo exponuntur à nonnullis ea verba, ut per peccatum sola pœna intelligatur. Sed quia Nabuchodonosor impius erat, & non solùm pœnæ, sed etiam culpæ remissione indige-

Solidè & acerrimè refutatur Hæreticus Lutherus per Possesio exponi:

Et per Possesio aliter exponi.

indigebat, ideirò autores illi volunt, sententiam Danielis esse hiulcam, ac subintelligi alia verba, quibus ad agendam pœnitentiam, & quærendam reconciliationem Daniel regem sit cohortatus, ac tum demum addiderit de expianda pœna: Peccata tua Eleemosynis redime. Cæterum plenus commentarius erit, si verba Danielis intelligamus de perfecta remissione peccati quoad culpam & pœnam: ita ut cohortatio sit ad magnas & frequentes Eleemosynas, quibus primùm disponatur rex ad reconciliationem, deinde etiam pœnam ex cõdigno redimat. Hactenus Bellarminus.

18. Ex adductis ejus verbis videmus, quòd in sententiâ Danielis *(Peccata tua justitiâ abrumpere, & iniquitates tuas miseratione erga afflictos)* Jesuita verbum Chaldæum *כָּדַר* accipiat de redemptione & satisfactione operum nostrorum pro peccatis vel pœnis eorum. Tamen interim Pontificiorum Lexicographi non dissentunt, Verbum Hebræorum & Chaldæorum *כָּדַר* alioquin significare *Frangere, abrumpere à collo suo, conterere, lacerare, dividere, separare, servare, salvum facere, subvertere, dissolvere &c.*

19. Jam si has significationum æquivocationes adversariis concedas, & dicas, in loco tamen Danielis citato, *כָּדַר* non significare *Redimere* sed simpliciter *defricando abrumpere & abjicere &c.* annon æquè promptè adversarius reponet *כָּדַר* ibi non significare simpliciter *abrumpere*, sed *redimere ac λύτρωσιν satisfacere*: siquidem *כָּדַר* tam pro redimere & salvare quàm pro dividere & dissolvere in scripturis usurpari admitras. An quæso jam ex his æquivocationibus certi quid statui sententiæ ve ferri possit, uter veritatis palmam obtinuerit? Nam ex eodem æquivocationis jure æquè promptum erit antagonistæ tuam significationem tibi negare atq; tu eam affirmaveris. Adeoq; dum pari hic Marte certaveritis, intereà isthac æquivocationū ambiguitate dubitationis scrupulus neutrobique tollitur. Ac, cum illis quidem hoc modo *redimendi* significatio allegato loco non omnino maneat certa & fixa, tamen nobis quoq; hisce æquivocationibus, si earum unicè præsidio freti effugere debeamus, nostram etiam loci præsentis expositionem reddiderint prorsus incertam, dubiam, vagam & fluxam, id quod vel solum effecisse, in sinum gavisuri sint adversarii

Quam interpretationem ex vulgata antiquâ versione lubens retinet etiam Ben. Ariemontanus.

versarii, eorumq; parens, à quo omnes scripturarum corruptelæ ac vagæ violentæq; earum detorsiones proficiuntur.

20. Atqui verò facilè tota isthæc æquivocationum Babylonica confusio & plùs quàm Pyrrhonica incertitudo in sumum ac ventum displota expirabit, si urgeas, *neesse esse, ut unius dictionis una tantum sit significatio propria*: adeoque hujus etiam Hebræi & Chaldæi verbi פֶּרַק *unicam tantum esse proprietatem.*

Regula Lutheri
in Commentario
Gen. 33. super
versum 18.

21. Quæ enim ea sit, tutissimè & liquidissimè poterit deprehendi (monente infrà Regulâ secundâ, de ratione inveniendi propriam dictionis cujusq; potestatem) ex comparatione sive collatione & inductione complurium & quidem præcipuè illorum Scripturæ Canonice locorum, in quibus omnium evidentissimè vox פֶּרַק non ullam aliam pati potest, nisi unicam tantum significationis propriam vim, nempe *defricare, seu, fricando abrumpere atq; abjicere.*

22. Ad quæ sanè sanè scripturæ loca significatio Pontificia neque per proprietatem neq; per tropum ullum reduci poterit: quod omninò fieri oportebat: *Omnimodè namq; cujusq; genuinæ significationis natura ita comparata est, ut ad sua vocula loca Biblica universa & singula aut per proprietatem aut certè per convenientis cujusdã translationis observationem quadret.*

23. Accommodemus proinde Scripturæ testimonia, in quibus vox פֶּרַק extat. Ut: Psal. 7, 3, Ne fortè deprædetur ut leo animam, פֶּרַק *defricans seu abrumpens*, & non liberans, scilicet sit. Qui vel unicus locus putidissimum Pontificiorum *redemptionis* figmentum, quod in voce פֶּרַק Dan. 4. comminiscuntur, in minutissimum pulverem contundit: nisi leoni abripienti & dilaceranti vel proprie vel translata redemptionem absurdissimè tribuere velint.

24. Sic 1. Reg. 19, 11. Ventus magnus & validus, מִפְּרַק הַרִים *defricans* montes, hoc est, *frustillatim* montes & colles *abrumpens & dejiciens*: Juxta Pontificiorum sapientiam, *redimens* montes. Exodi 32, versu 3. & 4. & 24. וַתִּפְּרַקוּ הַתְּפָרָקוּ וַתִּפְּרַקוּ *defricare* in aures aureas, quæ sunt in auribus uxorum vestrarum & liberorum vestrorum, &c. Juxta Pontificiam significationem, *Redimite* in aures ab uxoribus & liberis vestris,

B

seu,

scu. satisfacite pro eis. Zich. 11, 15. Pastor improbus carnem pinguium ovium comedet, & ungulas earum *defricabit.* Iuxta Pontificios scilicet Pastor improbus oves *salvabit & redimet:* Credo, eâ methodo, quâ Pontificij Pastores, novi illi mundi redemptores, hoc est, exiosis Christianorum seductores, oves gregis Christi sibi commissas redimunt & salvant. Ezech. 19, 12 *התפרקי defricati sum,* & aruerunt palmites vitis. Ex Pontificiâ significationis fundamento, *redempti & salvati sunt* palmites. ostendite Lollitâ, per quem tropum?

25. Porro Genes. 27, 40, benedicit Isaac Esavo: & inter reliqua ait: Erit tempus *תפרקי* quo & tu *defricabis* jugum Iacobi fratris tui à collo tuo: Non utique *abrumpas*, sed vi & armis: quod ita factum historiâ Biblicâ clare loquuntur. Solidissimè proinde juxtâ atq; aptissimè R. Salomon & alij interpretes puriores vel ex hoc solo Geneleos loco arguunt vim memorati Chaldaici etiam verbi *תפרקי* Dan. 4, ubi Nebucadne zari suadet Propheta, ut rex iniquitatem *עוונותיו*, qua totus involutus & quasi constrictus hærebat; omni laboris ac diligentia studio viribusq; omnibus, divinâ simul in auxilium ac præsidium adhibita gratiâ, à collo & cervice sua *abrumpat & prorsus abijciat.* Quòd metaphoricò sensu tractum sit à jumentis violentia, quod alligatum jugi quandoq; molem *omni vi defricado à sese abrumpit ac huani deijcit.* Unde nempe aphorismi Prophetici sensus genuinus hic emergit, Peccata tua *abrumpe* in justitia, & iniquitates tuas in miseratione erga afflictos: hoc est, Peccatum & iniquitatem tuam, quâ hæctenus in innocentes iniquè & crudeliter sævisisti, de hinc *prorsus mitte & omni conamine abijce,* & contrâ eius rei loco diligenter stude justitiâ & miserationi in afflictos.

*Vi ostendunt
historiæ Iudicij.*

26. Ulterius, Ps. 136, 24. Dedit terram Sihon regis Amorrhæorum, & Og regis Basan, Israëlitis in hæreditatem, in humiliatione nostra recordatus est nostri *תפרקי* & *abrumpit* (hoc est constrictos omni vi eripuit) nos ab ijs qui affligebant nos: Aegyptijs nempe, Chanaanais, Moabitibus, Philistinis, Midianitis &c. eripuit nos, non sanè *solvendo hostibus* *abrumpit*, sed *validâ manu & brachio extenso*, Exod. 13, 3. Nahum 3, 1, Væ civitati sanguinum, tota est mendacio & *תפרקי* *ruptione* plena: non certè *redemptione.* Obad. ver. 14, Ne stes ad *תפרקי* *ruptionem seu rupturam*, h. e. in bivio, ubi semita altera ab altera *defricatur seu diffiditur.* Ex

Pontificiorum fundamento, bivium denominationem suam sortitum fuisset à *לוצוֹאֵרֵי*. 1. Sam. 4, 18, Fracta est *קַרְנֵי צַוְרֵי* cervix eius: quæ apud Hebræos nomen accepit à *defricando*: ex Pontificiorum fundamento, à *לוצוֹאֵרֵי*.

27. Ad nullum horum Scripturæ locorum hæctenus recitatorum quadravit significatio Pontificia *redemptionis ac satisfactionis*: Et tamen in nulla alia canonica Scriptura uspiam usurpatur hæc vocula, nec Radix eius, nec derivatum: Unico nempe adhuc adiuncto loco, qui restat ex Thren. 5, 8. Servi dominati sunt nobis, & non est, qui nos ab ipsorum manu *abrumpat*, hoc est, non est qui nos in eorum potestate constrictos validè eripiat. Ubi Ieremias non loquitur de *redemptione* *לוצוֹאֵרֵי* interventu acquirenda: vix enim huius etiam adminiculo in libertatem vindicari potuissent captivi apud Chaldæos detenti: sed desiderant ibi pij Israëlitz *validam manus divinæ ereptionem & quasi abruptionem*, qua ex captivitatis carcere eluctari queant.

28. Dicis: Videtur tamen ibi vocabuli *קַרְנֵי* posse esse significationem *redemptoris*. Responsio planissima est: à Possè ad Esse argumentari, Sophistarū esse. Ac si vicissim ipse quoq; more æquivocorum andabatarum obverterem, posse etiam ibi significationem voculæ non esse de *redemptione*, sed simpliciter de *abruptione seu ereptione*; quid tùm quæso Iesuitæ suo Pyrrhonicò posse evicerint? Atqui verò tenebantur Iesuitæ talem adducere Scripturæ locum, qui non indigeter saltè, sed inevitabiliter evincat, ut alicubi vocula isthæc non ullo alio nisi *redimendi significatu accipi possit*. Qualem illi Scripturæ locum ad Cal: Græcorum sine dubio in medium producent. Exploratissimum enim est, præter supra allegata Scripturarum testimonia, voculæ huius nec Radicè nec furculū ullum in tota Scriptura canonica extare. Ac deniq; cum ex superioribus certum sit, *redimendi* significationē ad præcipua Scripturæ dicta superiùs excussa nullà prorsus ratione quadrare quivisse, Et verò necesse sit, ut quævis germana dictionis Hebrææ & Chaldææ significatio non ad unum saltem atq; alterum, sed ad universa & singula Scripturæ loca, ubi eadem vox occurrit, vel proprietate suâ vel conveniente observato tropo congruat: ad *æquivalens* concludimus Pontificiam *redimendi* significationem in Hebr: & Chald: verbo *קַרְנֵי* nullo prorsus modo posse esse genuinam. Vna hæc fuit æquivocatio, qua pulcherimum Daniels aphorismum Chaldæum redemptores Pontifici ad suum dogma in Christi merita blasphemum nequiter detorserunt.

29. Deinde, in eodem Danielis aphorismo æquivocationes porro comminiscuntur in Nomine **פְּטוּתָא** peccata tua : quod refert Bellarminus vel pro peccatis vel pro pœnis peccati posse accipi. 3. idē illud asserit de dictione inibi sequente **עֲוֹנוֹתַי** iniquitates tuas. Perinde ac si ingenita natura harum dictionum geminam hujusmodi significationem requirat. 4. Dictiones eiusdem versiculi **עֲוֹנוֹתַי בְּמִסְחָה** in miseratione afflictorum, Iudæi nonnulli (teste R. Saadia) interpretantur de percussione & flagris, & spontaneis afflictionibus : deducuntq; à Rad: **מָחָה**, quam aiunt modò significare delere, modò percutere &c. ut sit sensus, peccata tua redime per percussiones & flagra. Credo, quia Iusticiariorum Pœnitentiariorum & Flagellatorum Monachorum ordo in regno etiam dum Chaldæo inde usque à Danielis tempore extitit : Quorum patronum nunc Danielem quoque, velit nolit, oportet fieri. 5. Imperitia etiam ea est, quod **יִרְדָּה** iusticiam, strictè exponunt *Eleemosynas*, & **עֲוֹנוֹתַי** simpliciter de pauperibus seu egenis : cum vis & proprietas utriusque voculæ suâ naturâ multò latius pateat. 7. Particulam **וְעַתָּה** Ecce, qua ibidē assertivam promissionem temporalis felicitatis annectit Propheta, inquit, *Ecce (hoc pacto) erit prorogatio incolumitati tue* : Pontificij convertunt in dubitativam, & prætendunt, **וְעַתָּה** aliàs significare *Ecce*, aliàs *Si fortè*. Ut sit sensus, *Redime peccata tua Eleemosynis, si forte Deus ignoscet delictis tuis*, hoc est, etiamsi satisfeceris tuis Eleemosynis & alijs operibus ac passionibus pro peccatis aut pœnis peccatorum tuorum, tamen nondum certi quid tibi polliceri debes, an protinus tibi remissa sint peccata, nec ne, sed oportet ut id etiam dum in dubio relinquas : fieri enim posset, ut adhuc in purgatorio quoddam tibi delictorum tuorum residuum sit expiandum : quippe cum homo in hac vitâ scire nō queat, an amore apud Deum, an verò odio sit dignus. Ubi iterum præsentē loco Danielis, dubitationē suam, conscientiarum istam carnificinam, beneficio istius æquivocatiunculæ egregium in modum astruētā aurumant Romanenses. 8. Quod mox inibi subsequitur **וְעַתָּה** prorogatio, statuunt adversarij significare etiam posse *sanationem, ignoscētiā, remissionem ac condonationem*. 9. Denique quia ultimam ibi voculam **וְעַתָּה** incolumi-

incolumitati tuæ, R. David Kimhi affirmat etiam exponi posse *Errori tuo*: Pontificij plerique libentius amplectuntur significationem hanc posteriorem, & contra prioris illius, quæ tamen dictionis Chaldaicæ propriissima est, interpretationis sensum parùm aut prorsus nihil curant. Conferas iam & concilies interpretationem utramq;. Vna, quæ proprias significationes vocum attendit, talis est: *Peccata tua iustitiâ abrumpe, & iniquitates tuas miseratione erga afflictos, Ecce (hoc pacto) erit prorogatio incolumitati tuæ.* Altera, quæ æquivocationes sectatur, talis est: *Peccata tua Eleemosynâ redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperû, (iuxta Iudæos quosdam, flagris & afflictionibus) forsitan ignoscat Deus delictis tuis.*

30. Nondum hîc adjicere placuit plenariam deliriorum horum confutationem, sed satius est *reservare eam ad subsequentem infra ordinariam dictionis cuiusq; expositionem.* Hic autem eo saltem sine interpretatione istas breviter recitando attigimus, tantùm ut cordatus quisque lector exinde quoddammodo judiciû facere quiret, quid adversarij suis æquivocationibus moliantur, quamq; turbulenta ambiguitatum, incertitudinum & corruptelarum omnis generis lerna impendeat ex *ἐπεκταίς* istis dictionum æquivocationibus, cum videamus, isthac æquivocandi temeritate vel in unico hoc brevissimo aphorismo *novem* continuas voces sædissimum in modum fuisse detortas, corruptas ac depravatas: Quæ factum, ut postmodum, cum justiciarij vix tam quoquam quàm in hoc Scripturæ loco causæ suæ præsidium ponerent, multæ animarum myriades pravâ huius loci versione miserè seductæ ad inferorum barathrum rectâ descenderint.

31. Atque eò porro sanè perniciosior mali huius gangræna fuerit existimanda, quò eadem latius serpsisse deprehenditur. Siquidem non in Chaldæis solummodo sed etiam in præcipuis Hebræis dictionibus eadem æquivocandi licentiam hæctenus obtinuisse videmus. Quod Divus Lutherus graviter conqueritur, quòd Rabbinj & alij eorum sectatores vel uni tritissimæ isti Radici קָרַב tantùm non viginti diversissimas significationes tribuerint. Nempè hoc vel illo Scripturæ loco significatio non placet illa? arripiunt aliam.

*En Commentar :
In Genesin
cap. 41. super
versum 34.*

Loca, ex quibus
hanc significa-
tionum multi-
plicitatem evin-
cere conantur,
videra est in
Lexico Pagnini.

32. Idem accidit verbo Hebræo קָשַׁף , in illo Gen 3, 15. *Se-
men mulieris obruendo opprimet atq; obteret tibi caput & tu similiter ob-
teres ipsi calcaneum.* Hic, inquirunt, קָשַׁף significat *conterere,*
sibilo afflare, *trugeri,* *mordere,* *insidiari,* *tenebris occultare* &c. Verè te-
nebras has dixeris. In tota Scriptura quater tantum extat hoc
verbum קָשַׁף , & nihilominus faciunt ei significationes *sex*
inter sese longè diversissimas. Eòne vero rem Christianorum
indignum in modum recidisse! ut inde usque à seculo temporibus
Apostolorum proximo, rarissimè interpretum quidam aut Lexi-
cographus Hebræus repertus fuerit, qui solidam ac primigeni-
am verbi huius Hebræi proprietatem ab æquivocationum tricus
explicatam, puram enuclearit, enucleatam unicè urserit, & sar-
tam rectam ad posterorum manûs transmitterit: Cùm contra
verbi eius vim atq; potestatem $\gamma\eta\sigma\iota\alpha\nu$ in illo insigni $\alpha\beta\omega\tau\text{-}$
 $\epsilon\upsilon\alpha\gamma\gamma\epsilon\lambda\iota\omega$ nuspiam non indies in omnibus templis & scho-
lis ingemscato ac decantato, oportuisset ante omnia usque qua-
que explicatissimam ac exploratissimam habere.

33. Similes iustissimæ querelæ possent institui de nume-
rosorum aliorum quoque S. Scripturæ vocabulorum æquivoca-
tionibus: quorum plerunque germana ac nativa proprietas ha-
ctenus à Lexicographis, Rabbinicis præsertim, ignorata fuit. Id
quod vel ipsi propalàm luculento hoc ipso argumento produnt,
quando nempe in certa significatione non subsistunt, sed tot uni-
eidemq; voculæ æquivocationes disparatissimas tribuunt, quæ
nulla prorsus ratione unius proprietatis sinum ingredi queant.
Quod genus æquivocationis affatim hic etiã videre erit (ut Le-
xica Hebræa præsentè loco mittamus) cum primis in Dictionario
Chaldæo Guidonis Fabricij Boderiani, primarij Pontificiorum
Lexicographi Chaldæi: quod unicè in eo totum occupatum est,
ut diversissimas Rabbinorum & aliorum interpretum significa-
tiones ac sententias de qualibet vocula comportet & conglobet:
Quod ubi effectum dedit, solidam inibi postmodum certamq;ue
proprietas constitutionem nihil quicquam moratur.

34. Iudicet jam qui aliquid judicare potest, an negocij
huius doctrina, densissimarum nempe illarum, quas hæctenus
æquivocationum latebræ induxere, tenebrarum discussio, occu-
pata sit circa quæstiones rixasve Grammaticas scholastici pul-
veris situ dignas.

Quinimò,

35. Quinimò, cum vix quicquam certi de cuiusquam vocula significatu proprio statui possit, nisi inspecta attentèq; considerata inductione ac comparatione omnium, in quibus una eademque vocula recurrit, locorum Biblicorum, uti infra Regula secunda requireret: cumque certum sit, unius proprietatis evolutionem genuinam creberrimis in locis plus facere ad perspicuum oraculorum Biblicorum sensum enucleandum, quam alioquin citra eam vix multa copiosa commentaria præstare poterint: iudicet jam qui velit, annon studia hæc, istarum nempe tot seculis inveteratarum ambiguitatum ac difficultatum enodationes dignissimæ usque fuerint diligentissimis quibusque Scripturarum sacrarum interpretibus.

36. Quocirca dolenda & iterum atque iterum deploranda irreparabilis isthæc Ecclesiæ jactura est, quod post Apostolorum tempora, tanto seculorum decursu, paucissimi fuerint doctissimi & discitissimi, quibus fundamentalis in Lingua Hebræa & Chaldæa æquivocationum conciliatio curæ fuerit: inter eos præsertim, qui præcipuum ætatis suæ florem intricatioribus nonnullis quæstionibus alijs tantisper consecrarunt, ut in earum situ quasi consenescentes, postmodum ad negocij huius gravissimi & difficilissimi expeditionem hebetati prorsus ac inepti, adeoque ad penitiorum fontium Israeliticorum adytorumque Theologicorum introspectionem vestigandam habiles nunquam evaserint. Quod damnum etiam si nos hic dissimulemus, tamen experientia id plus quam innumeris suffragijs publicè clamaret.

37. Opera proinde precium etiam atque etiam facturos nos spero, si quæ ad eos æquivocationum Dedalæos labyrinthos perumpendos, & ad constituendam significationis cuiq; vocabulo Hagiographico Chaldæo propriæ certitudinem, adminicula porissimum requirantur, hisce subiunctis *quinque observationibus sive Regulis* explicemus: quas in colligenda Lexicographia Hebræa & subsequente hic Chaldæa studiosè sectari oportebit. Ac optandum sanè fuerat, ut antehac, quæ admodum par erat, hoc genus Regula omnib. Lexicographijs Hebr. & Chaldæis præfixæ, in ijsq; adornandis vel hæc vel similes etiã aliæ probe attætæ fuissent.

Sed

Sed quia deprehendimus, eas Iudæorum & Pontificiorum Rabbinis plerasque hæcenus prorsus ignoratas, alijs etiam Hebræis & Chaldæis Lexicographis haud rarò parùm feliciter ad usum traductas, in unius verò Lutheri eruditissimis ac *θεολογικαίταις* commentarijs oranium luculentissimè passim annotatas & explicatas esse: ipsius proinde potissimùm ductum in Regularum earum recitatione sequar, commentariorumq; eius loca, ex quibus axiomata singula hausi, sigillatim allegabo.

Regulæ 5. De ratione propriam cuiusque dictionis Hagiographicæ Chaldææ significationem indagandi.

38. Ac fatendum est quidem, *primò*, aliquid sanè ad hoc negotium expediendum facere, si quis consulat & excutiat Rabbinos cum suis interpretationibus, sicubi videlicet ipsis inter se mutuo de significatione aut assertionem aliquà Grammaticali, usui Scripturæ conveniente, constat. Ut: *Quin* *חכמה* univocè significet *Sapientiam*: aut, quin Tertia persona Præteriti Sing: *Kal* in Verbis sit cæterarum Verbalium *πλάστων* origo ac Radix, nemo est qui reclamet.

39. Cæterùm talis consensus & certitudo quia apud Rabbinos, in significatis præsertim certificandis, admodùm rara usu venit, siquidem totum hîc eorum studium consistit in æquivocationibus, ac tantùm ad sophisticen in his idonei sunt, ut Divus Lutherus ait: Dissensionum jam & æquivocationum reliquarum longè confusissimarum chaos. quam ratione evolvendum ac dijudicandum? aut, si qua interdum illis de sententiâ constat, eiusdem certitudo nobis etiam quâ ratione evadet liquida ac firma?

40. Hîc proinde *ulterius* per-opus est diligenti comparatione & collatione mutuâ exemplorum Biblicorum, ubi in hac Linguâ (sive etiam in Hebræâ, quippe huius matre) eadem phrasis, eadem vox, eiusdem thema derivatumvé recurrit: convenienteq; locorum omnium ad unius significationis proprietatem reductione & conciliatione.

Vt

Regula 1. de indagandâ dictionis cuiusq; Hagiographicæ Chaldææ proprietate. Lutherus in Commentario super ultima verba Davidis.

In Commentario Gen. cap. 41. super versum 38.

Regula 2. quam habet Luth: in Genesin cap. 43. super versum 30.

41. Ut: quod שררר non sit (ut quidem R. Salomon Jarchi exponit) idem quod שמש & שער palpavit & exploravit: animadvertimus ex collatione exemplorum Hebræorum, Pl. 2, 1, Psal. 55, 15, Psal. 64, 3: ubi Radix eiusque derivata significantur, turmatim & cum tumultu confluere. Ita שמש obsequiose observavit. Quæ vis animadvertitur ex comparatione etymii eius Hebræi (à quo per usitatam commutationem ש in ש factum est) שמש quod à שמש & observationem cum affectu animi conjunctam notat Hebræis Exodi 32, 25, & Iobi 4, 12: 26, 14: à שמש permutatis Literis ש & פ. quæ enallage nec Chaldæis nova. Quinimò, Lingua ferè torius significata tutissimè ex Hebræicæ veritatis fonte hauriri, eiusque identidem iteratis exemplis judicari; advertes infra in ordinariâ vocum Hagiographicæ Chaldaicæ recensione.

42. Cautio tamen hîc est in hac Regula: quòd si quando usus ipse significationem voculæ alicuius longiùs à suâ primigeniâ origine degenerare cõegit; magistùm debeat haberi ratio usûs quàm Etymologicæ derivationis. Ut: cum שררר alioquin in origine Hebræa significet propriè, adhibuit industriâ ceu minister coluit: usû tamen postmodum Chaldæo generalius ad quamlibet actionem indigitandam extensum fuit.

43. Accedere tertio oportet in quibuslibet textus Hebræi & Chaldæi locis subiectæ materiæ & circumstantiarum accuratam pensitationem. Ut: Quòd Germanica versio Lutheri in illo שררר (molimen eorum) Ezræ 4, 13, recedit ab Hebræis interpretibus: (qui vel שר tributum & regias pensiones, ut R. Salomon & Aben Ezra; vel שר id est, robur, ut David Kimhi; alij etiam Præceptum & statutum reddiderunt, habentes pro dictione una) suggestisse Luthero hanc dictionis rationem & vim videtur partim quidem Etymologica deductio ab Hebr: שרר id est, ambire seu potiùs circumire (unde Babylonij שרר ambitio seu potiùs molimen & machinatio, quam quis diu animo versat, circumvolvitur & secum circumfert) & à Pronomine שר, absorpto ה, quod in pronomine æquivalente שר non novum: Ut: Dan: 2, 43, in שרר Partim verò & quidem maximè suggestit B. Luthero hanc

Luth. in Gen: 3: super voculam שר

sicut in Latinâ Lingua &c.

Talem etiam indicat esse vocem

שררר
cap. 42.

Regula tertia, de qua monet Luth: in Gen. cap. 4. super versum 7.

Nempe Ezra
4, 13.

Regula 4. quam
habet Lulberus
in Genesim cap.
4. super ver-
sum 34.

hanc dictionis vim ipsa circumstantiarum textus harmonia in eo loco, ubi vocula adhibetur: ubi sermonis tenor, ipsa quoque; Cœminini verbi adiunctio omnibus suffragijs suis talem quandam expositionem flagitat & quasi in manus tradit.

44. Præter eam Exemplorum & *aspiciatur* excussionem, porro requiritur observatio juncturæ vocabulorum sive constructionis: quippe cuius diversitas varias sæpe & quasi alienas vocabulo generaliori restrictiones; restrictiori dilatationes parit alijs atque alijs Tropologicis translationibus factis: Et rursum, troporum vi in interpretando neglectâ, disparatissimas efficit unius eiusdemque; dictiunculæ interpretatione in alijs atque alijs Scripturæ locis: quibus tamen unus & simplicissimus nudissimæ proprietatis sinus est constituendus, ad quem interpretationes istas &figurationes omnes, si modò genuinæ, citra absurditatem reduci posse necesse est.

45. Vt: Quòd *דָּוָן* Dan. 5, 6, activè ac transitivè (*Mutare*) redditur, verùm Dan. 7, 19 intransitivè (*mutare sese* seu potius *diversè agere*) exponitur: sic ex constructionis positu. Cùm Hebræa & Chaldæa verba activa ita compatata sint, ut non minùs ad actionem quodammodo intromanentem aut reciprocam designandam adhibeantur, cùm nempe deest Accusativus alius in quem actio transeat: quàm ad *יעצור* egredientè, quando nempe cum Accusativo patiente construuntur. Perinde ut Latinorum *Variare* pro constructionis positu modò transitivè modò intransitivè capitur.

46. Sic *לָוּן* (generaliter *dònavis*, quam liceat virtutem reddere) speciatim modò ad *virtutem animi*, modò ad belli vel opum vim applicatur: Ideoq; nunc *Sirennitatem*, nunc *Exercitum*, nunc *Victoriam*, nunc *Divitias* &c. restrictè exponere coëgit iunctorum ei verborum diversitas.

47. Rursum *לָרַץ* etsi propriè est *destringere*, ut claret ex Cantic. 2, 15, Esa. 10, 27, Dan. 4, 20, & cap. 6, 23. Translatè tamen latius extenditur, ut dicatur *Iehova destringere improborum cœpta & instituta*, h. e. *in mediâ ea telâ abrumpere, profligare & damnare*: Eccl. 5, 5. Item Prov. 20, 16, *Destringere sponsorem*, h. e. *exuere eum possessionibus eò usq; dum sponsioni satisfiat*. Cantic. 8, 5, *לָרַץ לְיָדַי* *ibi destringe te mater tua*: h. e. *ibi summâ cum anxietate ruptis cotyledonibus*

ex

ex utero materno abruptus impensō studio è secundina distractus ac exolutus es. Sicuti ad hanc distractionem per ipsa mox immediate subiuncta verba limitatur, *שָׁמָּה הִלְלֵה יְהוָה* *ibi desfringendo enixa est te mater tua.* Hinc enim Hebraeis etiam Nomen *רָבָרָב* usurpatur de *וֹדְבִי* seu dolore parturientis, Esa. 26, 17. & cap. 66, 7. Sic Psal. 7, 15, Ecce ille desfringit scelus, hoc est, *ex intimis cordis sui fibris cum omni animi contentione cunctisq; ingenij nervis intensis scelus quoddam ceu anxie parturiens entitur.*

48. Alià translatione, Desfringere urbes, regiones vel regna, dicitur, *ea omnibus angulis, ab orâ ad oram, usq; ad extremitatem quasi desfringendo demoliri adeoq; in eternam vastitatem redigere, ut solo aquata videri queant.* Esa. 13, 5. Dan. 2, 44, 6, 27. 7, 14. Eze. 6, 12.

49. Hæc omnia quando emphaticarum figurarum coloribus exiuntur ab interpretibus, redduntur modò per impedire & damnare, modò Oppignerare, modò Parturire vel parere, modò devastare &c. Quæ redditiones omnes, nisi figurarum fontem attendas, nullâ aliâ ratione conciliari queant. At contrâ facilis & horum & talium aliorum innumerorum explicatio evadet, si *phrases & figurarum vim* attendas, cum nulla alia Lingua plus figuris gaudeat, quàm Hebræa, eiusvè imitatrix Chaldæa. Verba sermè sunt Divi Lutheri, super Genesim, cap. 42. v. 33.

50. Sicuti eandem Regulam alibi quoq; repetit; inquiens: Iudæi obscurant genuinum sensum suis equivocationibus, distrahentes vocabula in *varias & multiplures significaciones*, idq; studiose faciunt, ad serendas quæstiones & errores omnis generis. Sed diligens Grammaticus deber dare operam, ut *varias significaciones in unam quandam & certam redigar.* Quia necesse est unius vocis esse unam propriam & genuinam significacionem. Monstret igitur Radices singulas & earum proprietates, post figurarum, metaphorarum, allusiones & phrasas colligat. Hoc Rabbini non faciunt.

51. Eadem pluribus diducit in confutatione Latomi, pag. 416. & 417. Tomi secundi Ien: Qui locus quia insignis est, & ad præsentis negocij illustrationem apprimè facit, non pigebit me cum hîc integrè assignare. Sic autem scribit. Hoc libenter asserimus & gaudemus, Scripturas frequentissimè uti figuris Grammaticis, *synecdoche, metalepsi, metaphora, hyperbole, imò in nullâ Scripturâ frequentioris figuræ.* Sic cum cælum

In Genesim cap.
33 super ver-
sum 13.

in universa Scriptura simplex & univoca vox sit, quæ supernam illam machinam significet, tamen Psal. 119. *pro Apostolis per metaphoram* ponitur. Et Terra simplex vox quæ significet, nemo nescit: *metaphoricè* impios vicys & malis calcandos significat. Quòd si quis contendat, hæc nihilominus multa significata esse: Respondeo: si sic vis, non repugno. Sed quodnam tunc Lexicon erit, quod nos vocabula doceat? cùm figuræ eiusmodi sint in arbitrio utentium, seu ut vocant, ad placitum: sicut Horatius docet, Dixeris egregiè, notum si callida verbum reddiderit iunctura novum. Exempli causa: *Vexillum* nemo non simplex vocabulum ducit. At cùm dixerò, *vexillum crucis*, aut *vexillum verbi*, nemo non egregiè factum verbum novum ex notissimo cernit. Et has egregias innovationes si velis *proprias significationes* facere, quis erit finis? scilicet, idèd in Lexico scribes, *Vexillum* aliquando significat *crucem propositam* & *Evangelium prædicatum*: Persius cæpe *tunicatum* vocat: ergo scribendum? Nota, *Tunica* significat *corticem coepæ*.

Proinde mihi Hebræistæ illi non placent, qui *tot uni verbo significationes* faciunt, occasione Chaldaicorum istorum Onkeli & Jonathæ, quorum hoc negocium fuisse videtur, ut ea, quæ Scriptura venustissimis & ornatissimis figuris eloquitur, pro rudibus exuerent, & crasso simplicique significato traderent. *Hinc nata illa equivocationes* in istâ Lingvâ sine causâ, & quædam Babylonica confusio verborum. Mirè enim dispergitur & intelligentia & animus istâ varietate, *ubi si una simplice, (quoties fieri potest) significatione propositâ, ceteras illius imagines & figuras iuxtà posueris*, placido & facili sinu omnem illam confusionè colliges, tùm & memoriâ & intelligentiam mirum in modum juvabis, nec minùs animum simul dulcissima voluptate capies. Nescio enim, quæ sit figurarum energia, ut tam potenter intrent & afficiant, ita ut omnis homo natura & audire & loqui gestiat figuratè.

Nonne multò dulciùs sonat, *Cæli enarrant gloriam DEI*, quàm istud, *Apostoli prædicant verbum Dei*: Et quando Moses Deuter. 4. dicit de aëtris non adorandis, *Ne fortè adores ea, quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus*, quæ sub

*Equivocationes
in S. Lingvâ
unde nata.*

sub cœlo sunt: Si Hebræum verbum sua simplicitate reddas in-
 voluta metaphora, certè nihil dulcius, potentius, plenius audias:
 Sic enim sonat Hebraicè: Quæ *blandificavit* Dominus Deus tuus
 cunctis populis sub cœlo. Obsecro, quanta eruditio pietatis?
 quanta concitatio affectuum? quanta voluptas in eo verbo est?
 quòd DOMINUS Deus astra illa cœli omnibus populis de-
 derit, velut adulatus & blanditus eis, quò eos suavissima & te-
 nerrima bonitate sua ad sese alliceret, & mollibus istis beneficijs
 ad sui amorem invitaret, non aliter quàm sicut mater filio suo su-
 per genua sua blanditur. Vbi si mihi æquivocator accesseris, &
 id verbi contenderis *proprie* eo loci significare, *Partitus est*, vel ut
 Latinus interpres transtulit, *creavit*: cogor tibi cedere: Sed quan-
 ta gratia simul me privasti, & velut è paradiso in terram depo-
 sicasti? dum nimis *proprie* & citra figuram loqueris, Cùm in fi-
 gura nihil minùs & tuam significationem cum voluptate posse-
 derim. Nam quòd hinc *Portio, pars, fors, hereditas* dicitur, quis nõ
 videt inde manare, quòd Deus unicuiq; blanditur pro sua neces-
 sitate, & blanditias suas nostras facit portiones, ut possis dicere,
 Hæc blanditia Dei mihi & mea portio est. Et hinc id Verbi *divi-*
sionis significationem videtur per Metalepsin traxisse. Unde illud
 Gen. 49, *Dividam* illos in Jacob. At Psal. 5, *Linguis suis dolose age-*
bant, pro, *Lingua sua blanditi sunt*, retinet gratiam verbi. Igitur
 id quòd *Dividere, Blandiri, Creare velut tria vocabula factis, propter usum*
autorum vel figurantium vel figuras tollentium, poterat in uno vocabulo
concludere, maiore gratiâ & luce.

Sic cùm Deur. 8. dicitur, *Et narrabis ea filijs tuis: fortiùs so-*
nat, si dixeris, & acues ea filijs tuis. Nam non esse simplicem *nar-*
rationem, probat, quòd sequitur, & loqueris de eis, sive habites in
 domo, sive ambules in via, sive cubes, sive surgas. Quòd si ob-
 strepes, *Acuere* non ad verba sed ad ferrum pertinere, ut hic *proprie*
 verbum istud *Iterare, Narrare, Inculcare* cogas significare, Permit-
 tam tibi, sed magis credam priori ut gratiori significationi &
 fortasse soli. Nam huius verbi vini æmulatus videtur Paulus
 2. Tim. 4. Inστα oportunè, importunè, argue, increpa, obsecra. Quid
 hoc est? nisi verbum Dei esse assiduè tractandum & inculcan-
 dum, acuendum & expoliendum, ne scilicet intrent traditiones
 hominum & hebetent verbum Dei, fiatq; illud Ecclesiastis 10,

Psal. 142, 7.
 Num. 18, 20.
 Ierem. 12, 10.

Si ferrum rubiginosum fuerit, & facies eius non deterantur, roborabuntur vires &c.

פּוֹלָם

Et Exod. 32, ubi dicitur, Vidensq; populum esse nudum, spoliaverat enim eum Aaron, propter ignominiam sordis, & inter hostes nudum constituerat. Non prohibebor, quin eandem rem melius sic referam: Et vidit Moyses populum, quia *otiosus* esset, *otiosum* enim fecerat eum Aaron ad notam, dum crexisset eum. Quod verbum Paulus ad Galat. 5. amulatus dicit: *Evacuati* estis à Christo, Et, *evacuatum* est scandalum crucis, id est, cessavit scandalum, iam non efficax est, nec Christus in vobis operosus est. Ita hic Aaron suo vitulo fecerat populum, ut nec à Deo ageretur, nec Deus ageret in ipso, sed *otiosus* ab illis divinis operibus, erectus esset ad gloriam propriae justitiae. Nonne hoc verbo pulchre, non solum *nuditatem* ipsam, sed & quid illa sit & portendat, colligo? nempe quod futurum erat, sicut & illic Aaron fecerat, quod Sacerdotes populum à lege DEI traherent, & divinis operationibus *vacantem* in suis proprijs operibus erigerent: Sicut & Paulus dicit: circumcidi vos volunt, ut in carne vestra glorientur: Hanc enim gloriam tangit Moyses, quando dicit, populum ab Aarone *evacuatum*, & tamen erectum in suam notam, ut ipse hinc notabilis esset, cuius opera talis esset populus factus: Id quod Hieronymus dicit, Propter ignominiam sordis & inter hostes nudum constituerat: quod nihil facit neque ad rem neq; ad textum, nisi æquivoces omnia, quod non prohibeo. Ab hoc verbo Rex Aegypti nomen habet *Pharao*, quod sit eiusmodi populi rex, qui *otiosus* sit ab operibus DEI, suis proprijs operosus.

חַוֵּה &
עָוָה.

Adhuc unum, Ps. 119 sæpius iteratur hoc verbum *Meditari*. Ut: Testimonia tua *meditatio* mea. Et: *Meditabor* in justificationibus tuis semper: Et cum *varijs modis vertatur*, tamen facile omnes in unam colligam significationem, quæ est, quod vulgò dicitur, *Amicabiliter applicare, sese insinuare*: Quod Genes. 4 dicitur, *Respexit* DEUS ad Habel & ad munera eius, ad Cain autem & munera eius non *respexit*. Proverb. 8. aliter, Et *delectabor* per singulos dies. Et iterum, *delicia* mea ad filios hominum. Esa. 17, In illa die *inclinabitur* vir ad DEUM suum, & non *inclinabitur* ad idola sua. Iam Esa. 66, Et super genua *blandientur*

rebo.

vobis. Rursus Esa 6, Et oculos eius claudere, Obsecro, sint ista omnia vera, ut idem verbum Meditari, inclinari, Delectari, Delicias habere, Respicere, Blandiri, Claudere, & si fuerint plura, significet? Iustum autem est, ut vocabula ex uno multiplicare, cum possis vel omnia vel plurima in unum significatum colligere, & figuris solis variare? Respexit Deus ad Habel, id est, hoc faciens animum appellit ad eum, Sapientia delectatur per singulos dies, dum hoc agens appellit animum suum omnibus, & insinuat se benigniter filiis hominum. Sic, homo applicat sese dulciter ad Deum. Sic, mater blandita filio in gremio, figit vultum suum in vultum illius, & blandè ad eum gestit. Sic, oculos illorum claudit, faciens, ut sponte illos figant in sua studia, & sic claudantur. Sic, Testimonia tua sunt meditatio mea, dum ceteris contentis ad ipsa me verto. Breviter, omnem illam varietatem colligo in hoc quod verti, Applico aptoq; me graturo & ex animo ad illa. Hæc eò dicta putentur, ut probetur, Scripturam esse refertam figuris, Non tot significata & vocabula faciamus, quot fuerint figure: alioqui, quid opus figuris? Hactenus Luth.

52. Ac talia fuerunt quatuor priora proprietatis vestigandæ adminicula. Verum enim vero hi quatuor modi universi adhuc fuerunt vacillantiore, quàm ut in dictionum significatis proprijs constituendis omnè ubiq; *quodis est non* per se tollere valerent: Vt: $\Psi\Psi$, quod supra in Regula secunda exposuimus *obsequiosè observare*, a $\Psi\Psi$: si id verbi juxta eandem Regulam secundam deduceres ex Hebræo $\Psi\Psi$, quod significat *solem*, haud prorsus male redderetur $\Psi\Psi$ Dan. 7. 10, *radiati circumstabant eum*. Sic $\Psi\Psi$, quod supra in Regula tertia exposuimus *molitionem ac machinationem eorum*, ab $\Psi\Psi$, si deflecteres ab Hebræo $\Psi\Psi$ & exponeres *feruorem eorum*; imò si vel maximè una voce interpretareris *tributum*, iuxta R. Salomonem, aut *erarium*, iuxta Eliam, cum semel tantum extet, nempe Ezra 4. 13: In his sanè, inquam, & similibus ancipitibus minutijs nullius periculi, quid causæ esset, cur tantoperè quispiam discruciar aut cum diversa opinione digladiari velit? nempe salva modo inter illas interpretationum dabiturunculas ac inviolata usq; quaq; permanète hac, quæ restat, Maxima: de quinto videlicet ac ultimo, quod quasi succenturiatum subvenit significationum constituendarum adminiculum longè validissimum.

53. Est ea, Observatio cum interpretationis in Novo Testamento locorum quorundam Prophetiarum inibi allegatorum, tum præcipuarum perspicuâ harmoniâ in utroque Testamento propositarum rerum seu *ἀναλογίας* fidei. Eas primò & ante omnia bene nosse & consulere, ad germanam dictionû vim ac naturam in hisce Linguis eruendam, perquam est necessarium. Si enim ulla ratione usus & cognitio S. Linguae in integrum restitui poterit, per Christianos id fiat oportet, qui ex Novo Testamento veram cognitionem Scripturæ sanctæ habent: inquit Divus Luth: in Gen. sin. cap. 33, super versum 18. Imò super cap. 42. 33 affirmat, quòd ne Grammaticam quidem Hebræam quisquam restituere possit, nisi Christiani qui tenent rem Scripturæ sanctæ, &c. Vide eundem in Gen. cap. 31 de vocolâ נ. Et porro in Gen. 16. super versum 13 diligentissimè eandem admonitionem inculcat: *Vos, inquit, curate, ut primò res bene habeatis notas, &c.*

Ioh: Calvinus
in cap. 3. Gen.

54. Exempli hîc loco considerabimus Nomen *נ*, Hebr. *נ*. Quòd id non per se collectivè (ut quidem Ioh. Calvinus contendit) sed sæpe & quidem propriè de unico & singulari Individuo, pro Hebrææ & Chaldaicæ Linguae naturâ, usurpetur: argumento sufficienti est interpretatio Novi Testamenti, Gal. 3, 16, ubi Apostolus vocolam hanc, in promissione de venturo semine Abrahæ factâ, ad unam propriè Christi individuum personam referendam esse docet.

55. Sic fictitiâ istam Nominalem formam *נ*, *flagra & macerationes jejuniorum*, Dan. 4, 24, ex opinione Iudeorum, descendentem ex Radice *נ*, quam & Delere & Percutere significare comminiscuntur: nunquâ illi nobis obtrudent. Tùm quia non Nomen est à *נ* deletiv, sed Infinitivus Kal. ordinis sexti à *נ* gratiâ affecti: per *נ* præformativum non per *נ* radicale: & per *נ* radicale, non per *נ* Heemanthicum: (si quidem apud Chaldaeos in ordine sexto nulla prorsus huiusmodi forma Nominalis desinit in Radicalem, multò minùs in ordine quinto ulla huiusmodi forma Nominalis desinit in *נ* Heemanthicum) Tùm quia Radix *נ* nunquâ significat Percutere, ut infrâ in catalogo inductio omnium exemplorum Biblicorum evidenter comprobabit. Tùm etiam potissimùm, quia memorata Iudaica aphorismi Prophetici expositio

expositio toti & veteris & novi Testamenti consensui è diametro aperte
repugnat. Quippe ubi ἐπελοθησικία spontaneorum flagro-
rum & jejuniorum, pro expiatione peccati aut mitigatione pœ-
narum diuinarum susceptorum, toties disertis verbis manifesta
idolomanias arguitur & ad infima tartara damnatur: Vt: Esa. 58,
ver. 3, 4, 5. Zachar. 7, ver. 4, 5, & c.

56. Hæ fuerunt quinq; significati proprii indagandi Re-
gulæ, iam d. nique, in Lexicographiâ Chaldæâ concinnandâ non
sufficit (uti supra thesi 7 commonefactum) si genuinam dictio-
nis cuiusque proprietatem legitimè inquiramus & inueniamus,
certamque animo constituamus, sed ulterius requiritur etiam
(quod pauci attenderunt) ut indagatum ac inventum vocolæ
significatum ὑψιστον animo conceptû adequatè (quam maximè fieri
potest) correspondentē redditione Latinâ donemus, non ambigûâ, quæque
naturâ ac usu redditi vocabuli Chaldæi nec latius pateat nec arctius con-
stringatur: non pluribus coacervatis synonymis, quorum vix raro par ac ex-
actè equipollens fuerit potestas, quin alterum altero vel latius extensum
vel angustius contractum usu venerit.

57. Vt: si verbum Hebræum & Chaldæum כָּרַח &
כָּרַח in Lexicographiâ reddas *Perire*: significatum quidem
verbi admodum propinquè ea interpretatione explicabis, sed la-
tiore ac laxiore, quàm ut usus כָּרַח Hebræorum aut Chaldæorum
ferat: Siquidem illis verbum Kal כָּרַח nunquam cum Accusati-
vo junctum ad *perditum amorem* transfertur: qualis tamen me-
taphorica tractio & constructio verbo Latinorum *Perire* pla-
nè solennis fuerit. Contrâ si id verbi in Lexicographia sim-
pliciter reddas *Interire*, iterum admodum quidem propinquè ad
vim ac naturam verbi כָּרַח collineabis ea redditione, sed iam
angustiore, quàm ut integrum verbi Hebræi & Chaldæi usum
exprimat: Siquidem כָּרַח metaphorico usu latius extenditur
etiam ad *simplicem rei amissionem*, quæ utique non semper cum rei
amissæ pernicie aut exitio conjuncta est. Rectius proinde &
pleniùs usus verbi כָּרַח effertur per Latinorum Passivum De-
perdi, quod & ipsum more Hebræo & Chaldæo in laxiore
translatione ad *simplicem rei amissionem* accommodatur.

1 Sam. 9, 3 &
20.

58. Patere potest velle hoc uno Exemplo כִּנ, quanto labore, quanta temporis mora, quamq; accurata circumspicione in legitima Lexici Hebræi aut Chaldæi cōscriptioe opus sit, non in eius quidem generis Lexicographia, ubi mera Rabbino- rum & aliorum interpretum interpretamenta congeruntur & conglobantur, quemadmodum hætenus in Chaldao & Syriaco Lexico Guidonis Fabricij & Masij & aliorum factitatum est: quod quis non possit præstare? Sed in tali Lexicographia, ubi nempe, in nativa cuique vocabulo Hebræo aut Chaldæo unica significatione constituenda & certificanda, omnium Exemplo- rum Biblicorum conciliatio attendatur, iuxta traditam Regulã secundam: ubi in cuiusque Exempli Biblici consideratione ipsæ quoq; res Theologicæ accuratè pensentur, ne ullibi significatione constituta aut redditio quampiam in Articulum fidei absurditatem aut alioqui violentã cuiusdam textus sacri torsionem incurrat, monentibus Regulis tertia & quinta: ubi item usus proprius ab usu translaticio diligenter discernatur, iuxta Regulam quartam: ubi deniq; significatione & interpretatio Latina ita conformetur, ut redditã vocalã Chaldæã usu nec latius pateat nec angustius restricta sit, monente cautela ultima. Hanc ipsam proinde, uti & reliquas antecedentes necessarias Regulas, quod à nemine Lexicographo Chaldæo hætenus factum est, in hac nostra Hagiog- raphicæ Chaldaicæ Lexicographia pro viribus observare co- nabimur, quam, favente Altissimo, subsequente utraque dis- putatione pijs harumq; Linguarum gnaris Lecto- ribus judicandam proponemus.

Sphalmata typographica.

Thesi 18, lege פֶּרֶא. Et sic in sequentibus lineis, per
א, non per ב.

F I N I S.

05 A 1554

ULB Halle

3

003 779 424

1077 Bd.

Farbkarte #13

B.I.G.

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
Centimetres

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

S DICTIONUM

LINGVÆ CHALDÆÆ

TATIS PURITATE, DANIELIS
numentis Chaldæis, collectus:

issimùm opera data est, ut distio-

crudioribus Iudæorum & Pontifi-
Bellarmini, Guidonis Fabricii
ti Ariamont: illicitis æqui-

: depravationibus
rentur,

is in illustri Academia VViteber-
propositus

per

GIBELIVM Torgens.

em discursum de genuina lexicogra-

de ratione nativam significationem in quali-
reddendi. Habendag, erit *erit*

26. Aprilis:

NDENTE
EKENIO Hildesiano Sax.

it singulas dictiones Hagiographica
erum ipsarum dimidium,

liem 3. Maij.
nias hujus Chaldææ expositio-
usque ad finem,
liem 10. Maij.

BERGÆ
per Iohann. Gorman.

M. D. C. VI.